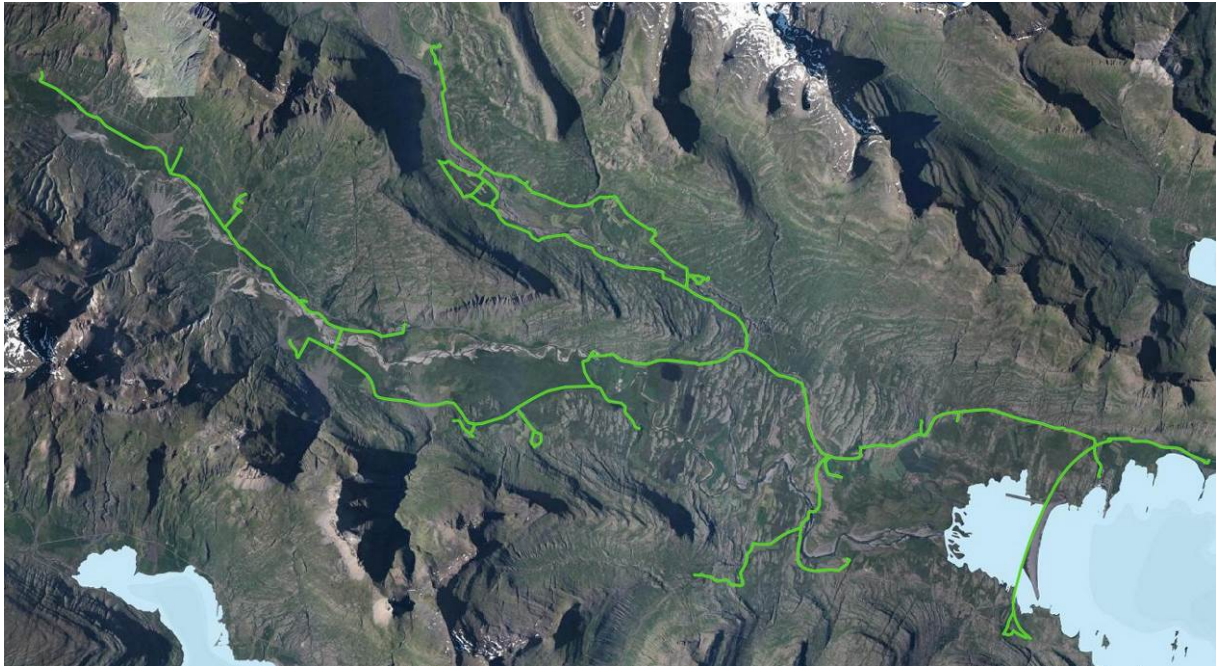

Adolf Friðriksson

Fornleifakönnun vegna ljósleiðara í Breiðdal í Fjarðabyggð

Reykjavík 2019

FS735-17282

FORNLEIFASTOFNUN ÍSLANDS SES

Forsíðumynd: Breiðdalur (Loftmyndir ehf, teikning: Fornleifastofnun Ísl.)

©Fornleifastofnun Íslands 2019

Bárugötu 3

101 Reykjavík

Sími: 551 1033

Fax: 551 1047

Netfang: fsi@instarch.is

Heimasíða: www.fornleif.is

Efnisyfirlit

Inngangur	4
Aðferðir	5
Niðurstöður fornleifakönnunar	6
Breiðdalsvík	6
Þverhamar	6
Snæhvammur	7
Ormsstaðir	8
Fell	9
Staðarborg	10
Heydalir	11
Kleifarhás og Kleifardalur:	12
Dísarstaðasel	13
Tóarsel	13
Þorvaldsstaðir	15
Hlíðarendi	16
Gilsá	17
Gilsárstekkur	18
Innri-Kleif	19
Brekuborg	20
Randversstaðir	21
Skriða	22
Skriðustekkur	22
Flaga	23
Ásunnarstaðir	24
Höskuldsstaðir	25
Höskuldsstaðasel	26
Þorgrímsstaðir	26
Skjöldólfsstaðir	27
Fagridalur	27
Eyjar	28
Ós	29
Niðurlag	30

Inngangur

Að ósk sveitarfélagsins var gerð athugun á fornleifum í Breiðdal vegna fyrirhugaðra framkvæmda við ljósleiðara. Athuganir fóru fram á vettvangi í október 2017 og júní 2018. Ekki liggur fyrir heildarskráning minja á svæðinu, en Fornleifastofnun hefur m.a. skráð kuml, bænhús, meinta greftrunarstaði og þingstaði í héraðinu auk grunnskráningar á minjum á jörðum í sveitinni á síðustu árum. Einnig vann Byggðasafn Skagfirðinga árið 2004 við skráningu fyrir bæina Þverhamar, Heydali og Jórvík sem nú er í eyði.

Við upphaf þessa verks voru þessi gögn, ásamt loftmyndum, uppdráttum, örnefnaskrá og öðrum hefðbundnum heimildum um byggðasögu sveitarinnar og hvernar jarðar fyrir sig kannaðar. Á vettvangi var notið aðstoðar staðkunnugra heimildamanna og loks gefin út skýrsla í lok árs 2018 um niðurstöðurnar¹. Eftir útgáfu skýrslunnar bárust nokkrar ábendingar, m.a. um að kveða þyrfti nánar á um mismunandi möguleika á legu lagnar á tilteknum stöðum. Er þessi skýrsla að mestu samhljóða hinni fyrri, en að viðbættum kortum, skýringum og lýsingum um fáeina staði.

Heimildamönnum og ábúendum ásamt Guðmundi Björgólfssyni á Tungufelli, Arnóri Stefánssyni og starsfólki hans og síðast en ekki síst fulltrúum sveitarfélagsins er hér með þakkað fyrir margháttða aðstoð.

Í þessari greinargerð er fjallað um árangur fornleifakönnunarinnar og hefst lýsingin í þorpinu. Þaðan er fyrst haldið norður og síðan austur að Snæhvammi, en þá til vesturs, um dalina og Suðurbyggð uns komið er að Ósi. Syðsta jörðin í byggðalaginu, þ.e. Streiti, er nú eyðijörð og utan könnunarsvæðis.

---

¹ Adolf Friðriksson og Lilja Björk Pálsdóttir (2018) *Fornleifakönnun vegna fyrirhugaðra framkvæmda við ljósleiðara í Breiðdalshreppi*. FS696-17281, Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands.

Aðferðir

Fyrirhuguð framkvæmd við ljósleiðara er fólgin í því að leggja nýja lögn frá þéttbýlinu á Breiðdalsvík og um dreifbýlið í Breiðdal. Lagður er aðalstrengur og frá honum heimtaugar á hvert lögbýli þar sem enn er búið. Í þessum áfanga verksins er ekki gert ráð fyrir lögn innan þéttbýlis að frátöldum aðalstrengnum til sveitarinnar. Takmarkaðist fornleifakönnun innan þorpsins því við legu aðalstrengs meðfram Drangalæk.

Fylgt var fyrirmælum minjavarðar Austurlands við verkið og lega ljósleiðara skv. hönnun Karls Hálfðanarsonar athuguð með þeim hætti að skoðað var um 15 m breitt helgunarsvæði hvoru megin við fyrirhugaðan streng, þar sem við átti. Áhersla var lögð á möguleg áhrif framkvæmda þar sem lítið rask hafði verið fyrir sem og innan gamalla túna þar sem gjarnan leynast flestar minjar. Í nokkrum tilfellum var fyrirbyggjandi hönnun breytt eða bent á mögulegar lausnir í samráði við verkkaupa, hönnuð og verktaka framkvæmdanna og fyrirhuguð lega færð frá minjum.

Mynd 1. Fyrirhuguð lega ljósleiðara um Breiðdal (teikn.: FSÍ ses, loftmynd: Loftmyndir ehf)².

---

² Allar loftmyndir í þessari skýrslu eru frá Loftmyndum ehf. Teikningar voru unnar af FSÍ.

Niðurstöður fornleifakönnunar

Breiðdalsvík: Aðallögn ljósleiðara liggur frá þorpinu, upp með vestari bakka Drangalækjar, tekur stefnu til NV ofan efstu húsa við Hrauntún og liggur úteftir með afleggjaranum að þorpinu, austan megin vegar, uns komið er að hraungarði. Þar tekur lagnaleiðin stefnu til norðurs og liggur milli hraunsins og þar sem áður var mýri en er nú framræst og ræktað tún. Síðan þverar lögnin þjóðveginn og fylgir slóða upp að eldri vegi sem liggur um 250 m ofar. Ekki er kunnugt um minjar á þessari leið. Þar skiptist lögnin og liggur til vesturs inneftir sveitinni og til austurs að Þverhamri og Snæhvammi.

Mynd 2. Leiðin liggur frá stöðvarhúsi í þorpinu, til vesturs að Þverhamri og í átt að Snæhvammi.

Þverhamar: Guðný Zoëga o.fl. unnu aðalskrá fornleifa fyrir Þverhamarsland árið 2003³. Tekur fornleifakönnun þessi mið af þeirri skráningu. Í skránni kemur fram að eldra bæjarstæði hafi staðið um 150 m NV við núverandi íbúðarhús og því utan framkvæmdasvæðis.

---

³ Guðný Zoëga o.fl. 2004. Fornleifaskráning vegna aðalskipulags Breiðdalshrepps -

Mynd 3. Snæhvammur. Bæjarstæðið var ofan vegar.

Snæhvammur: Leiðin liggur frá Þverhamri meðfram þjóðvegi sunnanmegin til austurs um Snæhvammsland og vestanverðu að íbúðarhúsinu (reist 1952-53) í Snæhvammi. Ekki er kunnugt um neinar fornleifar á þessari leið. Bæjarstæðið var áður um 500 m NV við núverandi bæ. Þar eru rústir eldri bæjarins, ásamt útihúsum og túngörðum. Fóru hús og tún afar illa í skriðuföllum árið 1936⁴. Árið 1892 fannst í Snæhvammi kuml við húsagerð og er hið eina sem kunnugt er um í Breiðdal⁵. Allar þessar minjar eru ofan þjóðveg og meir en 50 m utan helgunarsvæðis framkvæmda⁶. Jafnframt væri mögulegt að heimtaug að Snæhammi yrði lögð frá aðalstreng við þjóðveg og niður heimreiðina vestanmegin.

Til vesturs liggur leiðin hjá Gljúfraborg sem er nýbýli. Um 30 m neðan við þjóðveg, í túni niðrundan íbúðarhúsinu, er túngarður og tóft⁷. Innan við hið sama tún er meintur aftökustaður. Ljósleiðarinn verður hinsvegar lagður ofan vegar og hefur því ekki áhrif á þessa staði (mynd 2 og 4).

Þverhamar/ Heydalir/ Jórvík. Rannsóknaskýrslur Byggðasafns Skagfirðinga nr. 29.

⁴ Ólafur Jónsson (1957) Skriðuföll og snjóflóð I, Norðri, Akureyri, s. 494 o.áfr.

⁵ Kristján Eldjárn (2016) Kuml og haugfé, (ritstj. Adolf Friðriksson), Forlagið, Reykjavík, kt. 150.

⁶ Túnakort 1919; Örnefnaskrá Snæhvamms (ópr., Örnefnastofnun); Sveitir og jarðir í Múlaþingi (héreftrir SJM) III (1976), s. 209-210.

⁷ Nr. 184:039-40, sbr. skýrslu GZ 2004.

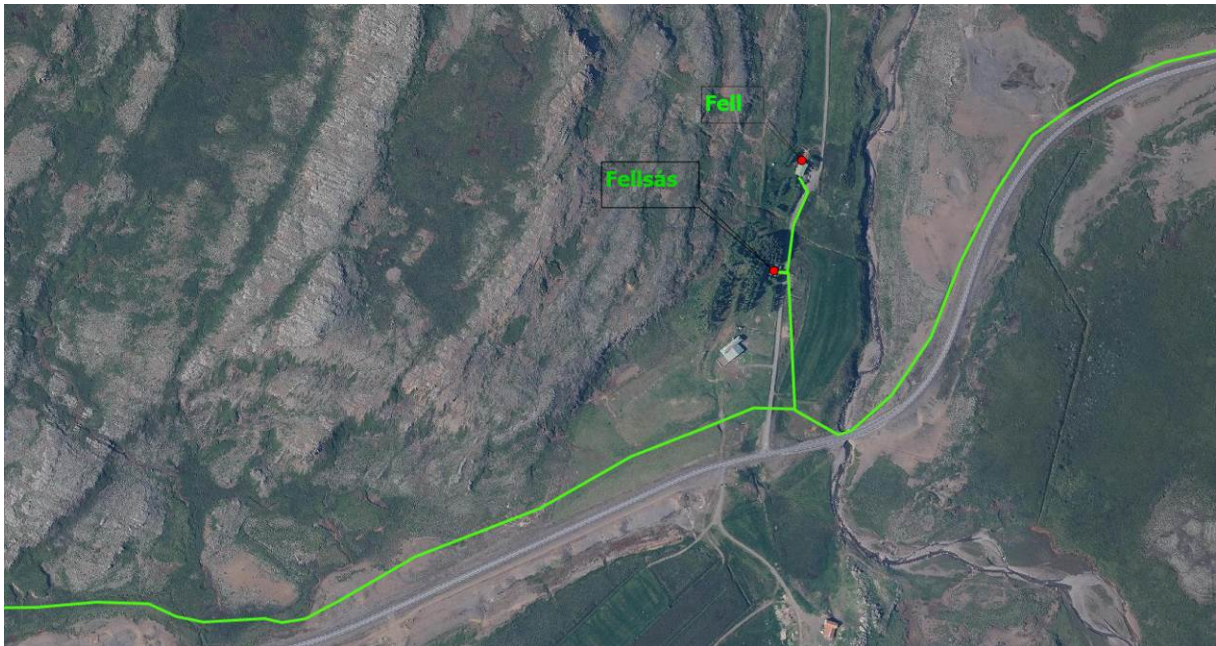
Mynd 4. Nýbýlið Gljúfraborg.

Ormsstaðir. Ljósleiðarinn mun lagður við vegarstæði gamla þjóðvegarins milli Þverhamars og Gljúfraborgar og áfram meðfram helgunarsvæðis nýja vegarins inn til Ormsstaða að ofanverðu. Gamla heimatúnið á Ormsstöðum lá í brekkunni suður af núverandi íbúðarhúsi. Gamli torfbærinn lá neðst í túninu og er hann ásamt útihúsum langt frá framkvæmdasvæði⁸. Er bæjarstæðið gamla um 500 m sunnan við veg. Leifar Marteinshúsa eru utan Ormsstaðalækjar og enn sunnar en gamli bærinn, og Þuríðarstaðahlíð í fjallshlíðinni innan við bæ og fjarri fyrirhuguðum framkvæmdum.

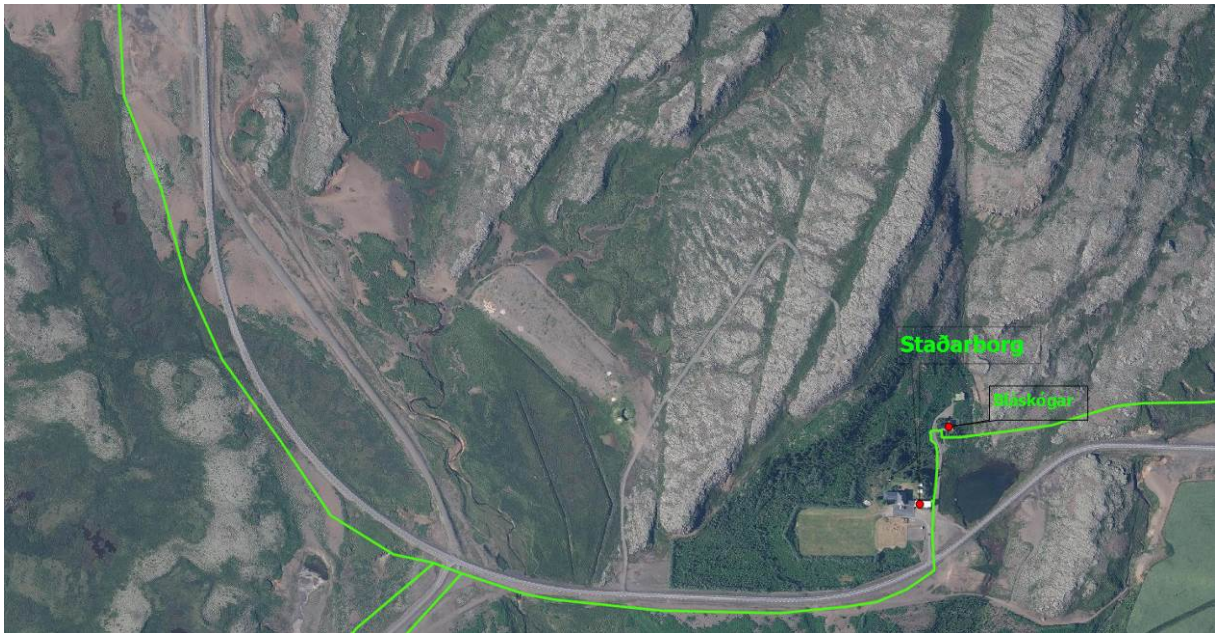
Mynd 5. Ormsstaðir og nágrenni.

⁸ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 299-300.

Mynd 6. Fell og Fellsás.

Fell: Frá Ormsstöðum liggur leiðin meðfram veginum að ofanverðu, yfir Fellsá og frá vestari árbakkanum á ská að heimreiðinni að Felli og Fellsási, sem er nýbýli (1955). Þar liggur hún austan megin heimreiðar upp að Fellsási og áfram vestan megin að Felli. Kemur það ekki að sök, því leifar útihúsa voru á móts við íbúðarhúsið að Fellsási, þar sem nú er sléttur bali austan heimreiðar. Lögnin nær að íbúðarhúsinu á Felli án þess að skera gamla bæjarstæðið því það liggur norðan við enda lagnarinnar⁹.

Mynd 7. Staðarborg

Staðarborg: Frá Felli liggur leiðin til vesturs meðfram vegarstæði að ofanverðu að íbúðarhúsinu Bláskógum og Staðarborg. Í kverkinni milli heimreiðar og þjóðvegjar er lítil tjörn. Liggur leiðin frá þjóðveginum, um gróðurlaust svæði utan og ofan við tjörnina og heim að Bláskógum, en þaðan til suðurs meðfram heimreiðinni, tengist Staðarborg að norðanverðu og verður lögð á staurum sem fyrir eru, í loftlínu frá skólahúsinu upp að mastrinu uppá borginni, um 225 m leið. Á borginni sem skólinn heitir eftir munu hafa verið beitarhús en ekki ljóst hvar þau stóðu¹⁰. Talsvert rask hefur verið allt í kringum skólabyggingarnar sem þar hafa risið 1957 og síðar.

Aðallögnin mun síðan liggja aftur niður með heimreið, að þjóðvegi og stefna til vesturs með vegi að neðanverðu, uns komið er að gatnamótum vega nr 95 og 964. Þar skiptist lögnin og liggur til NV og SV. Suðurleiðin liggur um gróðursnauða mela, við veg að vestanverðu í átt að Breiðdalsá (sjá síðar). Heimtaug fyrir Heydali nær frá aðaltreng austan við veginn, þaðan meðfram heimreið Heydala norðanmegin.

---

⁹ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 301-303.

¹⁰ SJM III, s. 307.

Mynd 8. Heydalir.

Heydalir: Allmargar og fjölskrúðugar fornleifar leynast undir sverði í heimatúni Heydala¹¹. Bær og kirkja hafa bæði verið færð frá upprunalegum stöðum og þinghús flutt úr túni inn í bæjarþyrpinguna. Kirkjan stóð því sem næst í miðjum kirkjugarðinum og bærinn norður af nýju kirkjunni en austan við íbúðarhúsið. Ljósleiðaralögnin nær að prestsbústaðnum sem er m.ö.o. vestan bæjarhólsins og nær hún því ekki að kjarna minjasvæðisins, heldur einungis skammt innfyrir jaðar gamla heimatúnsins þar sem ekki er kunnugt um neinar minjar. Verði lagður strengur inn í kirkjuna mun líklega þurfa að vakta framkvæmdina þar eð fundist gætu gömul leiði eða aðrar minjar.

---

¹¹ Guðný Zoëga o.fl. 2004. Fornleifaskráning, s. 44 o.áfr.

Mynd 9. Við mynni Kleifardals. Á myndinni sést möguleg þverun yfir Norðurdalsá.

Kleifarháls og Kleifardalur: Frá fyrrnefndum gatnamótum liggur leiðin áfram meðfram veginum beint til norðurs um gróðurlausa mela, sveigir til vesturs, yfir Selá og Krókalæk og loks Tinnudalsá. Um 300 m frá ánni skiptist leiðin enn og liggur annarsvegar inn Suðurdal og hinsvegar yfir Kleifarháls, inn Kleifardal og Norðurdal, sunnan Norðurdalsár. Einu minjarnar sem kunnugt er um á hálsinum eru tóftir Kleifarstekks, sem fór í eyði 1948¹². Þær eru um 700 m frá lagnarstæðinu. Þá er stök tóft út á bakka Norðurdalsár, um 200 m NA við lögnina. Voru hér beitolönd frá Kleifarbæjunum¹³. Á hálsinum skiptast á klettaranar og mýrasund og liggur línan til NV um gróðurlítill svæði með stefnu á Dísarstaðasel. Inn á Kleifardal, u.þ.b. á mótis við þar sem eru sumarhús í landi Gilsárstekks handan ár, er möguleiki á að þvera Norðurá á staurum sem þar eru. Valið stendur á milli þess að fara inn Kleifardal, um Dísarstaði og að Skarði, eða þvera Norðurá og fara með byggðinni norðanmegin í Norðurárdal og að bæjunum sunnan ár með þverun þar sem brúin er yfir ána innan við Engihlíð. Verður fyrst fjallað um fyrrnefnda möguleikann.

¹² Sveitir og jarðir í Múlaþingi (héð eftir SJM) III, s. 321-322.

¹³ Breiðdæla. Drög til sögu Breiðdals. Jón Helgason og Stefán Erlendsson gáfu út. Reykjavík, s. 203.

Dísarstaðasel: Þar var byggt og búið á 19. öld¹⁴. Var bærinn fluttur stuttan spöl inn dalinn og því eru þar tvö tún og tóftaleifar og garðlög á hvoru¹⁵. Er Dísarstaðasel stærsta, varðveitta minjasvæðið í sveitinni. Fyrirhuguð lögn er á milli eystra túnsins og bakka Norðurdalsár, en liggur síðan upp slakka og ofan með vestara túninu og ofan við efstu tóftir sem þar eru. Mun framkvæmdin því ekki valda raski á minjum, en hefur áhrif á umhverfi þeirra.

Mynd 10. Dísarstaðasel.

Tóarsel: Frá Dísarstaðaseli liggur línan upp heimreiðar við nýbýlin Skarð (1946) og Engihlíð (1965) og skiptist við brúna yfir Norðurdalsá. Engar þekktar minjar eru á þessum slóðum, enda hófst búskapur ekki á þessum bæjum fyrr en um og eftir miðja 20. öld. Frá þessu minjaleysi er þó ein undantekning: í túni ofan við Engihlíðarbæ, um 100 m SA við bæ er óvenjuleg, hringlaga tóft. Lögnin liggur hinsvegar 60 m norðan við hana og er tóftin því ekki í uppnámi. Frá brúnni yfir Norðurdalsá liggur heimtaug meðfram heimreiðinni til NV að Tóarseli. Stóð bærinn áður sunnan við núverandi íbúðarhús, en útihús og gamla bæjarstæðið eyðilagðist við hlaup úr gilinu fyrir ofan¹⁶. Ekki er kunnugt um fornleifar í fyrirhuguðu

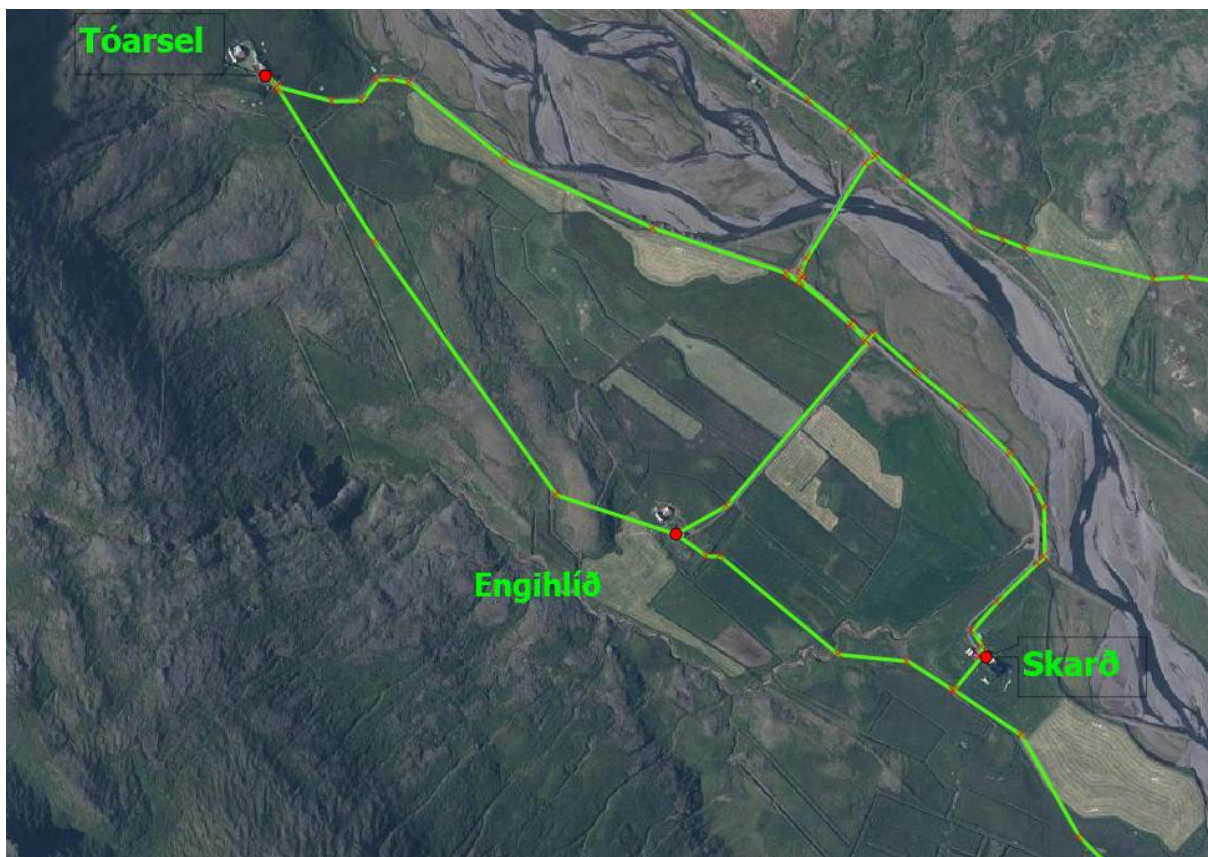
¹⁴ Túnakort 1919; Breiðdæla, s. 54.

¹⁵ SJM III, s. 320.

¹⁶ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 317-318; Halldór G. Pétursson (1999) Skriðuföllin við Tóarsel í Breiðdal, 17 september 1999 Unnið fyrir Snjóflóðadeild Veðurstofu Íslands, NÍ-99014, Akureyri, nóvember 1999.

lagnarstæði enda stóðu útihúsin t.a.m. austan og vestantil í túninu.

Önnur möguleg leið er að fara ofan með Skarði og Engihlíð og inn með holtunum uns komið er að heimreiðinni um 20 m SA við íbúðarhúsið sem er á nýja bæjarstæðinu og er heldur ekki kunnugt um minjar á þeirri leið.

Mynd 11. Tóarsel, Engihlíð og Skarð.

Mynd 12. Þorvaldsstaðir og Tungufell.

Þorvaldsstaðir. Lögnin liggur með brúnni yfir Norðurdalsá og skiptist hinum megin ár og liggur til beggja átta, þ.e. inn og út dalinn. Verður hún sem fyrr lögð skammt utan vegaxlar, inn að nýbýlinu Tungufelli (1956), sem er samtýnis við Þorvaldsstaði. Liggur hún sunnanmegin heimreiðarinnar að Tungufelli. Hefur sú leið þann kost að ekki verður hróflað við s.k. Völvuleiði norðan heimreiðar, sem hefur ávallt notið verndar ábúenda. Í kverkinni milli heimreiðar Tungufells og vegarins áfram upp að Þorvaldsstöðum var bæjarhóll sem nú hefur verið sléttaður út. Leiðin mun ekki liggja þar með veginum, heldur áfram frá íbúðarhúsinu á Tungufelli og stystu leið yfir tún að vestara íbúðarhúsinu á Þorvaldsstöðum og þaðan yfir í eystra húsið. Eldra bæjarstæði var norðan við eystra húsið, þar stóð hús er brann

1964 og var jafnað út¹⁷. Mun ljósleiðarinn liggja framan við íbúðarhúsin og þ.a.l. ekki þar sem kunnugt er um fornleifar.

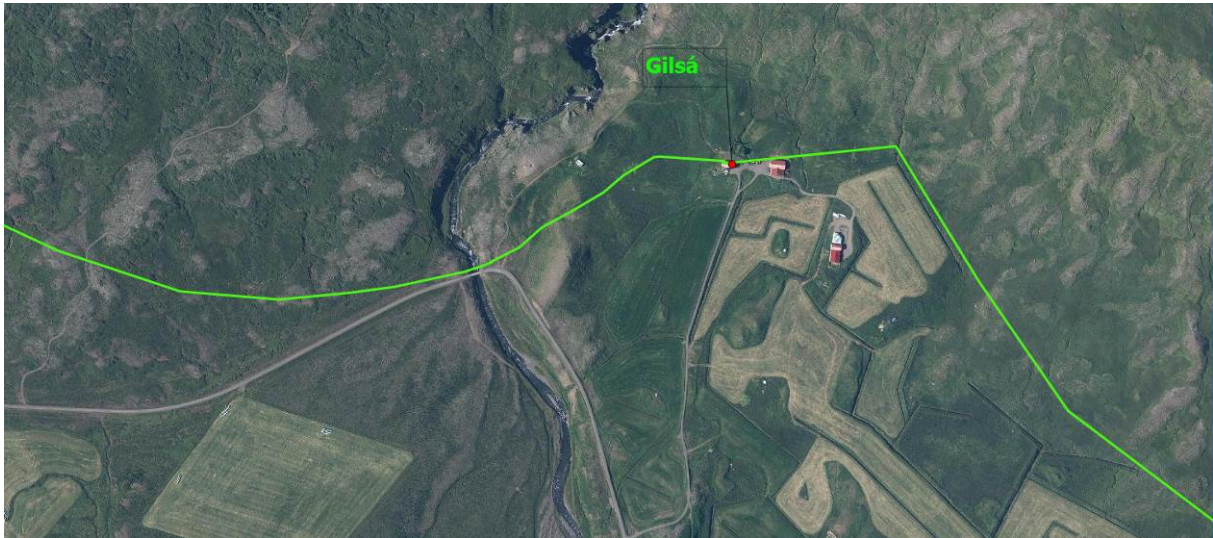

Mynd 13. Hlíðarendi og Þrastahlíð

Hlíðarendi: Frá áðurnefndri brú liggur leiðin út dalinn. Skammt ofan við brúarendann eru rústir Botns, býlis sem byggt varð út úr landi Hlíðarenda (áður Geldings), en þær eru um 100 m NA við veg og ekki í hættu. Liggur línan með vegöxlinni og þaðan upp fyrir vestustu túnin í Hlíðarenda, tengist þar elsta íbúðarhúsi staðarins, en það stendur um 80 m vestar en gamla bæjarstæðið¹⁸. Þaðan liggur lögnin sunnanvert í heimreiðinni, framhjá gamla bæjarstæðinu norðan við hana, að Þrastahlíð sem er nýbýli (1940) og nýju íbúðarhúsi á Hlíðarenda, en þar er ysta húsið á bæjartorfunni. Frá því húsi liggur leiðin ofan túns til SA yfir kjarrlendi og holtagróður að brú yfir Gilsá.

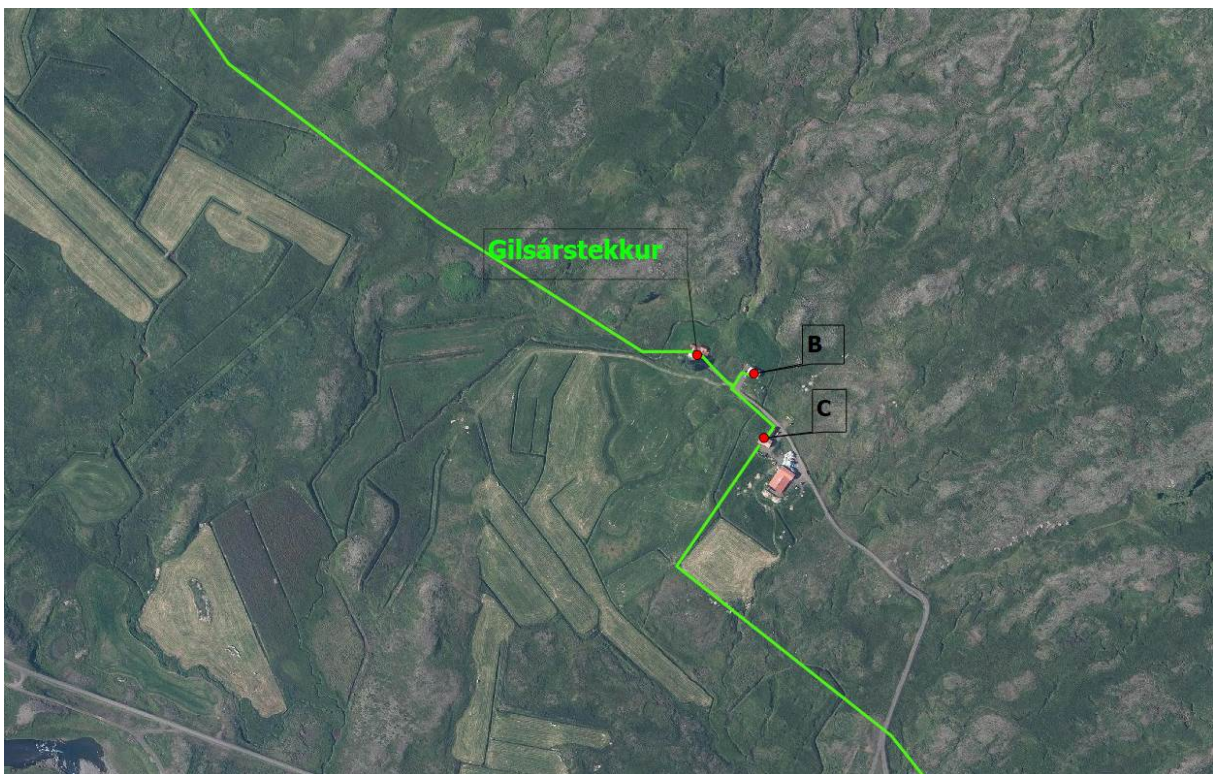
¹⁷ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 316-317.

¹⁸ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 312-313.

Mynd 14. Gilsá.

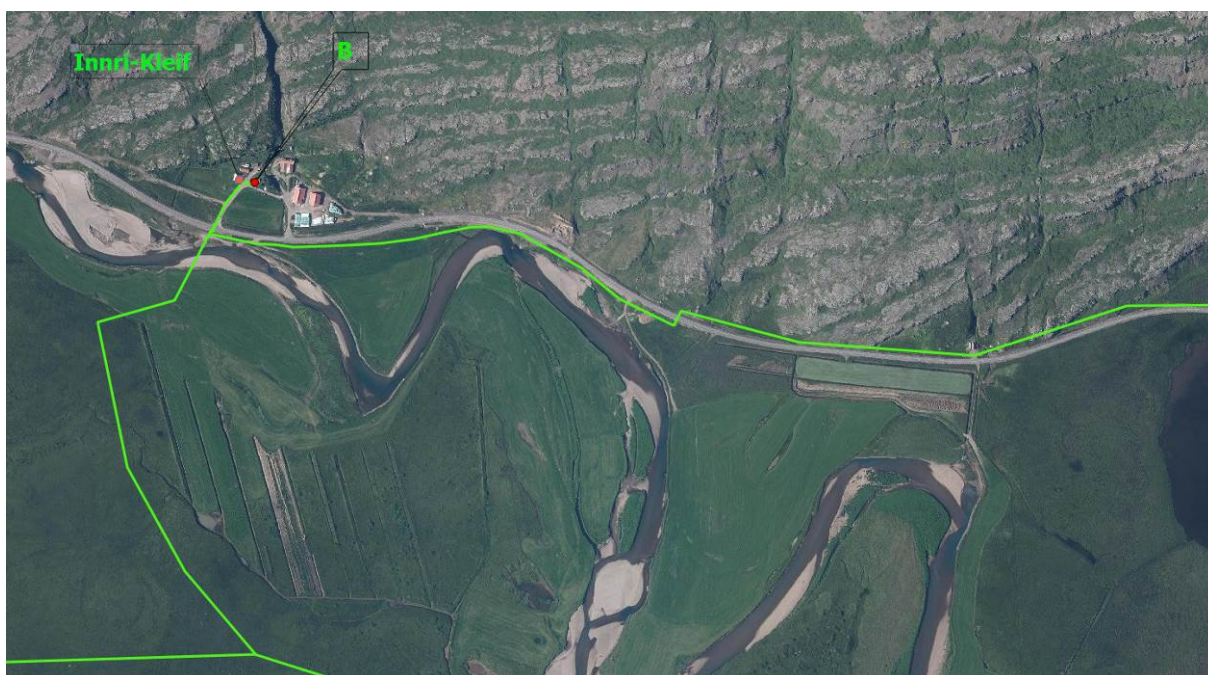
Gilsá: Handan Gilsár liggur leiðin til NA að Gilsárbæ. Núverandi íbúðarhús stendur norðarlega á bæjarhólnum. Mun lögnin liggja norðan húss og því ekki skerða hólninn. Frá Gilsárbæ liggur leiðin í slóð sem liggur að fjárhúsum austast í gamla heimatúninu en fjarri eldri útihúsum¹⁹.

Mynd 15. Gilsárstekkur.

¹⁹ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 309-311.

Gilsárstekkur. Frá Gilsárbæjum liggur leiðin um gróðurlítið land ofan túna að Gilsárstekk og tengist eldra íbúðarhúsi sem og nýrra húsi sem byggt hefur verið austast í heimatúni. Eldra húsið stendur aftan (þ.e. ofan) við gamla bæjarstæðið og liggur línan þar að að ofanverðu, síðan með slóða yfir að nýju íbúðarhúsi, en ekki er kunnugt um minjar á þeirri leið²⁰. Frá nýja íbúðarhúsinu liggur leiðin niður túnin, en utanvert við ystu, gömlu heimatúnin og því fjarri minjum. Neðan túna liggur lögnin til suðausturs, skammt ofan þjóðveggar og að þverunarstað yfir ána sem áður var nefndur (sjá mynd 9). Austan við þverunarstaðinn eru tvær heppilegar leiðir að sumarhúsum þar í slakkanum. Nær önnur frá þverunarstað, upp og yfir þjóðveg, liggur með þjóðvegi og síðan upp heimreið að þjónustuhúsi sumarstaðabyggðar. Hin leiðin fylgir slóða skammt ofan árbakka og upp sund sem nær að þjóðvegi, þar fylgir lína veginum og heimreið. Ekki er kunnugt um minjar á þessum stað. Hér lýkur leiðarlýsingunni fyrir Norðurárdal.

Mynd 16. Innri-Kleif.

Innri-Kleif:

Frá áðurnefndri brú yfir Tinnudalsá liggur leiðin skammt utan við vegöxl norðanmegin, að heimreiðinni hjá Innri-Kleif. Á leiðinni liggur hún neðan við tún á Ytri-Kleif og fjarri minjum í túninu²¹. Miðja vegu milli Kleifarbæja eru tvær tóftir ofan vegar. Neðri tóftin er um 25 m ofan við veg og því ekki í uppnámi vegna framkvæmdanna. Þaðan liggur lögnin að heimreið að Innri-Kleif, upp með heimreiðinni og skiptist til hvorrar handar þar sem eru núverandi íbúðarhús. Gamla bæjarstæðið er hinsvegar ofar, þ.e. við norðurenda heimreiðar og því ekki í hættu²². Milli Innri-Kleifar og Ásgarðs eru eyðitóftir Dísarstaða og Hóls, en línan liggur ekki þar um, heldur til suðurs frá Innri-Kleif, yfir Breiðdalsána innan við túnin og skiptist þar, í átt að Brekkuborg austanmegin og Randversstöðum vestan.

²⁰ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 308-309.

²¹ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 322-323.

²² Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III s. 323-324.

Brekkuborg: Frá Breiðdalsá liggur leiðin yfir Randversstaðakíl og þaðan yfir mýrar og klapparholt, norðan með bökkum Fiskivatns, til suðausturs að nýlegu íbúðarhúsi á Brekkuborg. Engar þekktar minjar eru á þeirri leið. Eldra bæjarstæði er 100 m sunnar.²³

Mynd 17. Brekkuborg.

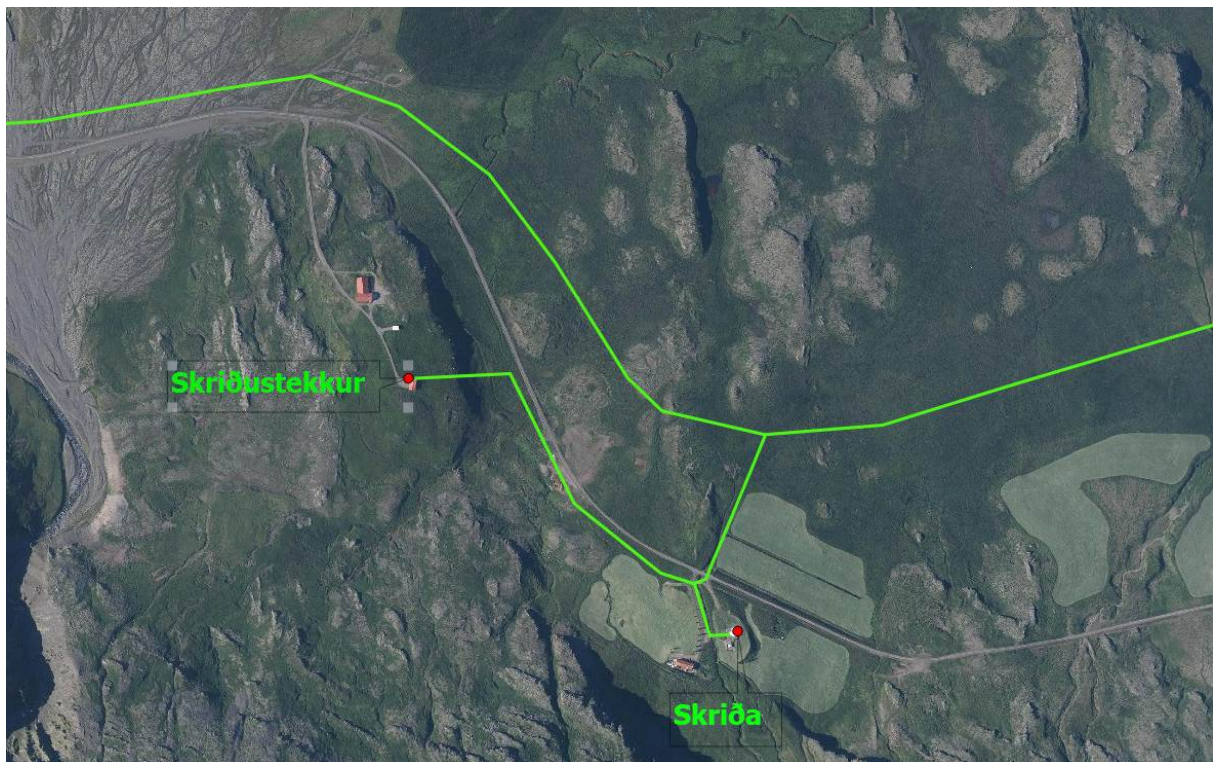
²³ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 347-348.

Mynd 18. Randversstaðir.

Randversstaðir. Þá mun lögnin liggja frá þeim stað þar sem hana skilur frá leggnum til Brekkuborgar, til vesturs skammt norðan með Randversstaðakíl, fram hjá Halakletti, uns komið er að neðstu túnnum Randversstaða. Þaðan liggur hún til suðausturs langleiðina að þjóðveginum og koma tvær leiðir til greina síðasta spölinn að Randversstöðum. Liggur önnur leiðin til austurs í átt að klapparholtum, þverar þjóðveginn þar og fylgir heimreiðinni að bænum. Hin leiðin liggur til suðurs, yfir þjóðveg, þar upp norðan og vestan og heim að bæ. Bærinn stóð áður aftar en núverandi íbúðarhús og mun lögnin því ekki fara í bæjarstæðið gamla²⁴. Útihús stóðu undir klettunum vestan við bæinn, og standa þar enn byggingar. Önnur útihús stóðu neðarlega í túninu sem liggur að þjóðveginum vestanmegin, en línan er 30 m vestan við þann stað þar sem leifar þeirra gætu enn leynst undir sverði.

²⁴ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 345-346.

Mynd 19. Skriða og Skriðustekkur.

Skriða: Farið verður inn eftir dalnum neðan neðstu túna. Á móts við bæinn Skriðu kvíslast leiðin. Aðalstrengurinn heldur áfram til norðvesturs, en lögnin að Skriðu og Skriðustekk fer vestanmegin við neðstu tún, þverar þjóðveg og skiptist þar til hvorrar handar. Leiðin liggur til suðurs á vesturbakka lækjar í miðju túni að núverandi íbúðarhúsi á Skriðu. Gamla bæjarstæðið er sunnan hússins²⁵ og því ekki í hættu vegna framkvæmdanna.

Skriðustekkur: Frá vegamótum heimreiðar að Skriðu og þjóðvegar liggur leiðin að ofanverðu við þjóðveginn til norðvesturs uns komið er á móts við íbúðarhúsið á Skriðustekk. Þar verður strengurinn lagður uppá hólinn sem húsið stendur á. Var gamla bæjarstæðið rúmum 20 m sunnar og ekki eru þekktar tóftir á þessari leið. Gamall túngarður sem þar var (1919) er nú horfinn á löngum kafla og skerðist ekki vegna framkvæmdanna²⁶.

Frá áðurnefndum vegamótum liggur leiðin inn dalinn meðfram veginum, allangan spöl frá tóftum Litlu-Flögu og á Hraunshala og inn að brúnni yfir Breiðdalsá. Þar skiptist leiðin, inn að Flögu, og yfir Breiðdalsá að innstu bæjum norðan hennar.

²⁵ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 343-344.

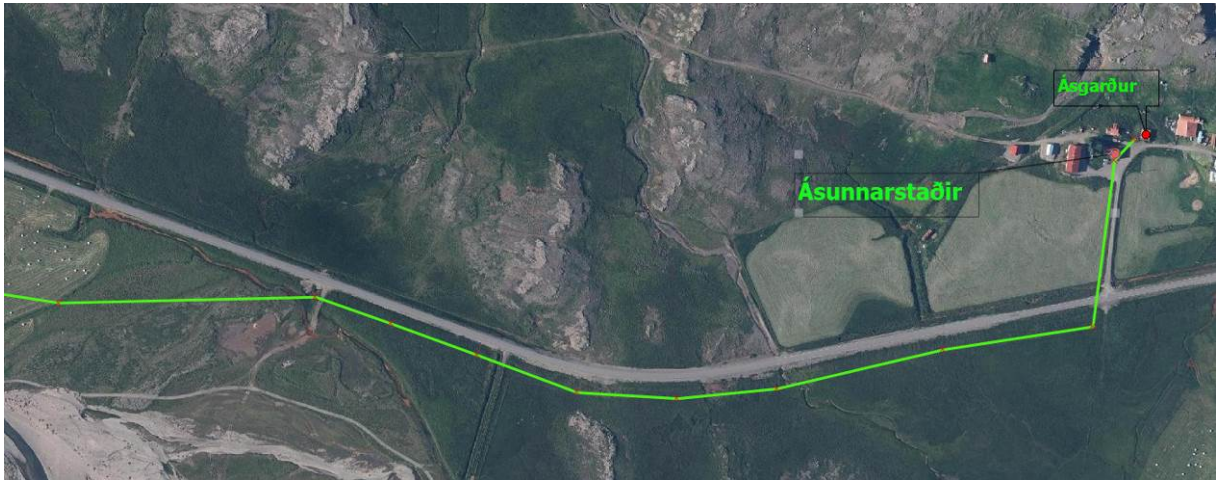
²⁶ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 341-342.

Flaga: Lögnin mun liggja til vesturs, yfir grýttan áframburð og kvíslar Flöguár neðan neðstu túna og til suðurs í átt að bænum. Ekki er kunnugt um neinar minjar í neðri hluta túnsins sem lögnin mun liggja um. Gamla bæjarstæðið var 30 m norðaustan við núverandi íbúðarhús og lögnin fer því ekki nærri leifum bæjarins²⁷. Frá Flögu liggur leiðin til norðvesturs, yfir syðstu kvísl Skarðsár, inneftir að mastri Rúv. Engar þekktar minjar eru á þeirri leið.

Mynd 20. Flaga.

²⁷ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 339-340.

Mynd 21. Ásunnarstaðir.

Ásunnarstaðir. Frá brúnni yfir Breiðdalsá liggur leiðin úteftir að Ásunnarstöðum meðfram veginum að neðanverðu. Liggur leiðin frá þjóðveginum, upp heimreið að Ásunnarstöðum og kvíslast þar og liggur að íbúðarhúsi á Ásunnarstöðum og nýbýlinu Ásgarði (1944) að framanverðu. Gamla bæjarstæðið er ofan við Ásunnarstaði og vestan Ásgarðs sem stendur á sama hlaði og skerðist því ekki. Útihús voru nokkurn spöl vestan og austan bæjarins en ekki í niðurtúninu sem heimreiðin og lögnin liggja um²⁸.

---

²⁸ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, 328-329.

Mynd 22. Höskuldsstaðir.

Höskuldsstaðir: Frá brúnni yfir Breiðdalsá liggur leiðin áfram vestur og inn dalinn, framhjá Jórvík²⁹, niður fyrir veg og neðan við neðstu tún á Höskuldsstöðum. Heimtaug liggur eftir slóða upp að íbúðarhúsinu, sem stendur vestan við gamla bæjarstæðið. Engar minjar eru þekktar neðantil á túninu. NV af húsinu er Höskuldarleiði, en það er um 50 m frá lögninni³⁰. Strengurinn verður lagður í stórum krók til norðvesturs og þverar þjóðveginn góðan spöl frá bænum, fylgir þar slóða að sumarhúsi og endar í mastri. Allmargar tóftir eru ofan vegar, en fjarri strengnum.

²⁹ Fyrir liggur fornleifaskrá yfir Jórvík, sjá Guðný Zoëga o.fl. 2004.

Höskuldsstaðasel: Frá Höskuldsstöðum neðantúns liggur leiðin inneftir, yfir gróðurlausar skriður, upp með ystu túnum á Höskuldsstaðaseli, að þjóðvegi og þaðan upp heimreið að bænum. Eldri bærinn stóð 30 m ofar í túninu³¹.

Mynd 23. Höskuldsstaðasel

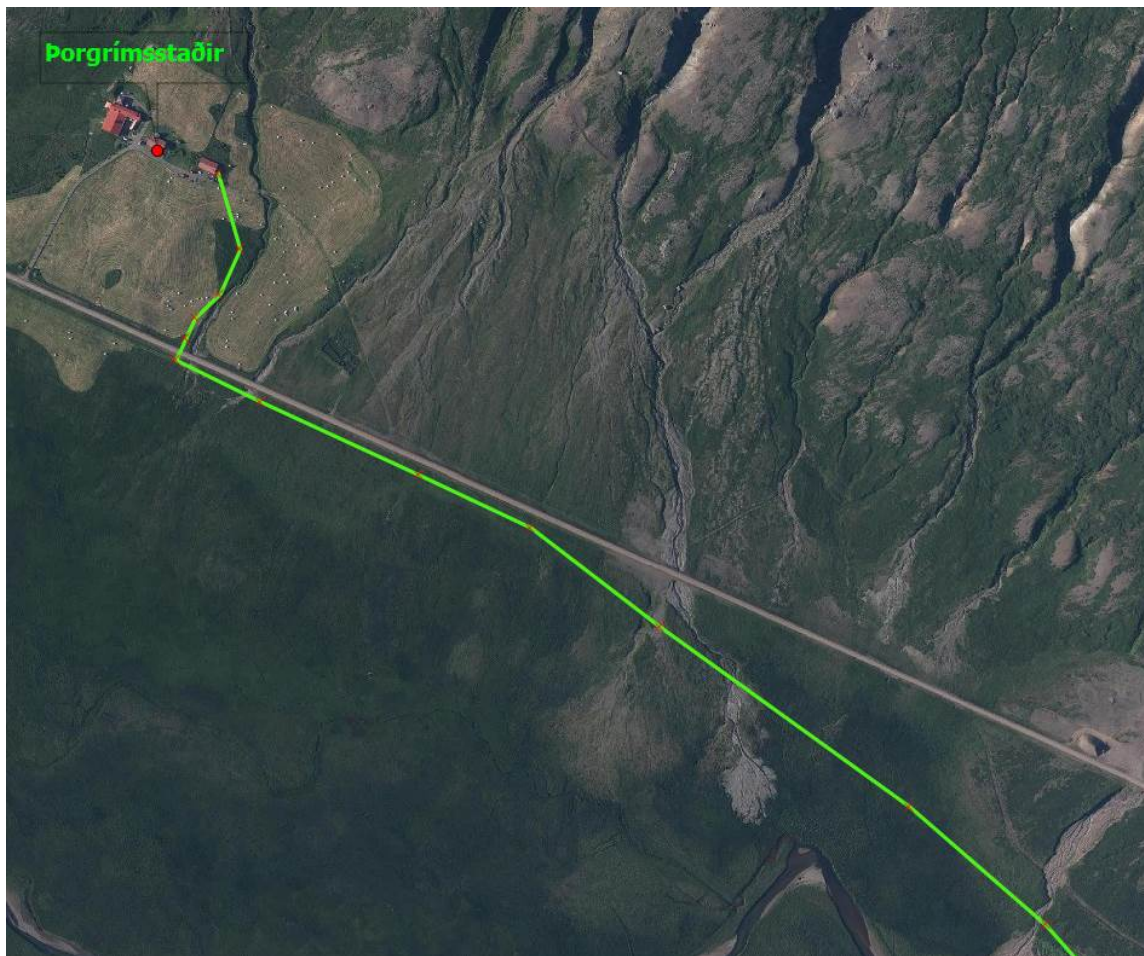
Þorgrímsstaðir: Frá þjóðveginum liggur leiðin loks að innsta bænum, Þorgrímsstöðum, þaðan upp með bæjarlæknum innanvert og að skemmu sem er um 50 m utan við núverandi íbúðarhús. Skemman stendur austanmegin á gamla bæjarstæðinu³². Lögnin nær að austurgafli skemmu og því utan bæjarstæðisins. Engar aðrar þekktar minjar eru á þessari leið.

Býlið Ánastaðir er fornt en fór í eyði 1948, tún eru nýtt frá Þorgrímsstöðum, en þau eru 500 m frá lögninni.

³⁰ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 332-333.

³¹ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 334-335.

³² Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 336-338.

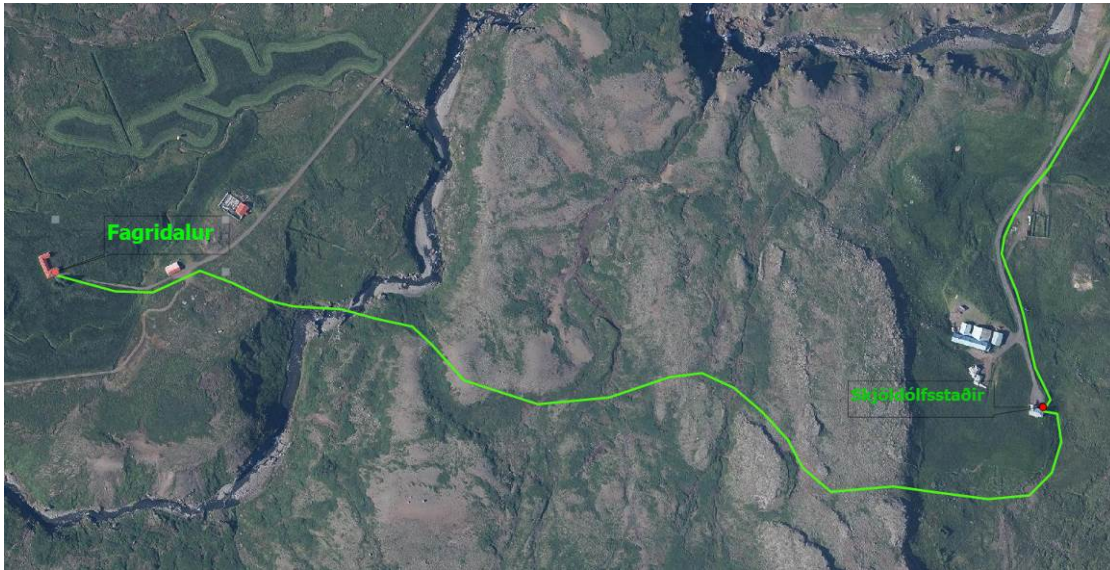
Mynd 24. Þorgrímsstaðir.

Skjöldólfsstaðir: Víkjum aftur að Heydölum. Þaðan liggur leiðin vestan megin með þjóðveginum til suðurs yfir melana og yfir brú sem þar er yfir Breiðdalsá. Þar kvíslast lögnin og liggur til beggja handa. Til vesturs liggur hún að innanverðu við þjóðveginn og austanmegin með heimreiðinni að Skjöldólfsstöðum og að núverandi íbúðarhúsi. Það stendur 60 m austar en bæjarhóllinn og útihús stóðu enn fjær.

Fagridalur: Frá Skjöldólfsstöðum liggur lögnin frá eystri hlið íbúðarhúss, í krók suðurfyrir gamla heimatúnið og þaðan í vestur yfir Bláurð, þverar Fagradalsá, upp brekku Fagradalsmegin og upp á heimreiðina. Á þeirri leið eru engar þekktar minjar³³. Núverandi íbúðarhús stendur að hluta til á sama stað og gamli bærinn³⁴. Ef lögnin verður lögð að húsinu framanvert gæti það mögulega valdið raski á minjum en hjá því mætti komast með því að leggja heimtaugina annað hvort vesturfyrir eða austurfyrir bæjarstæðið.

³³ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 350-351.

³⁴ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 348-349.

Mynd 25. Skjöldólfstaðir og Fagridalur.

Eyjar: Frá vegamótum Suðurbyggðarvegar og Breiðdalsvegar liggur leiðin suður og fylgir Breiðdalsvegi vestanmegin, yfir Skammadalsá, um mela og holt, þverar síðan þjóðveginn og liggur norðanmegin við hann að heimreiðinni að Eyjum. Þar liggur lögnin eftir heimreið vestanmegin og skiptist. Til austurs liggur hún yfir heimreið og að starfsmannabústað, en til norðurs að veiðihúsi á bæjarhlaðinu, þar sem það er nú. Stendur það utan gamla túnsins. Bærinn stóð áður um 60 m austar, og enn eldra bæjarstæði var rúmum 100 m NA frá húsinu³⁵.

Mynd 26. Eyjar.

Ós: Loks er það leiðin að Ósi. Aðalstrengur liggur innanvert með Þjóðvegi 1 til suðurs. Áður en komið er að neðstu túnnum Óss liggur heimtaug frá Þjóðveginum með beina stefnu til suðurs yfir túnin, þverar Breiðdalsveg og liggur um gamla heimatúnið að bænum á Ósi. Ekki er kunnugt um fornleifar á þeirri leið, en íbúðarhúsið stendur á gamla bæjarstæðinu³⁶. Önnur möguleg leið er að heimtaugin liggi frá vegamótum Þjóðvegar 1 og Breiðdalsvegar, síðan með heimreið og heim í hlað. Talsvert rask hefur verið á hlaðinu í gegnum árin en ekki er útilokað að lagnarstæðið lendi í mannvistarleifum þar við bæinn.

Mynd 27. Ós.

³⁵ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 352-353.

³⁶ Túnakort 1919; Örnefnaskrá (ópr., Örnefnastofnun); SJM III, s. 354-355.

Niðurlag

Fyrirhuguð lagning ljósleiðara er stór framkvæmd. Að mestu leyti verður línan lögð meðfram vegum og slóðum. Við vegagerð verður talsvert rask og svo háttar í Breiðdal að víða eru miklir melar og voru vegir þannig gerðir að mölin sem þar er var einfaldlega notuð í vegarstæðin og ýtt upp hvoru megin frá til að byggja upp vegarstæðin. Er því allt land við vegina raskað. En lögnin liggur einnig í hlað á flestum bæjum í sveitinni og þar er helst minja að vænta. Nokkrar jarðir hafa farið í eyði á 19. öld og öndverðri 20. öld, en nýbýli spröttið upp víða, einkum á árunum 1943-1965. Auk þess hafa bæir verið fluttir um set mjög víða í byggðarlaginu. Skýra þessar breytingar á byggðinni, ásamt vegagerðinni, þá óvæntu niðurstöðu að í raun mun lagning ljósleiðara um alla sveitina líklega valda afar litlu raski á fornleifum. Með fyrirvara um að áður óþekktar minjar finnist við jarðrask þá virðist sem svo að einungis á Ósi og Fagradal gæti framkvæmdin orsakað rask á minjum. Er þessi niðurstaða þó einnig með þeim fyrirvara að ekki hefur verið gerð aðalskráning fornleifa fyrir hreppinn nema á þremur jörðum. Þessi fornleifakönnun byggist engu að síður á sömu heimildum og aðalskráning, og er jafnframt niðurstaða athugunana á vettvangi. Hvað Ós og Fagradal varðar, mun minjavörður Austurlands skera úr um hvort hafa þurfi eftirlit með framkvæmdum á þessum stöðum.